

Lepter János 1910 körül

A fényképeket és a reprodukciókat Perekházy Károly készítette.

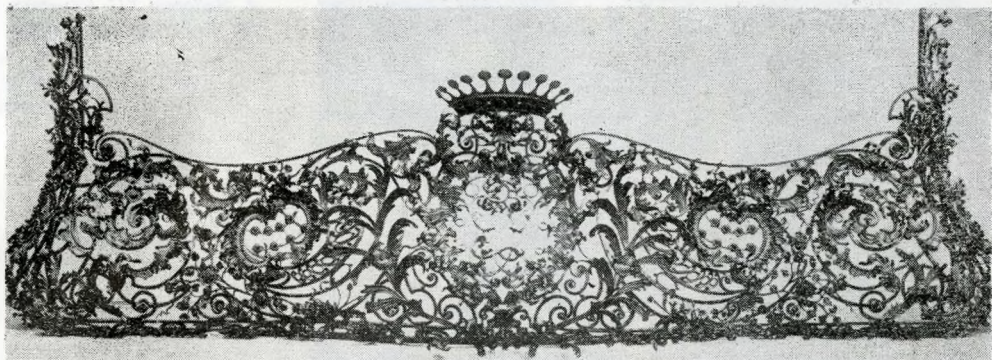
EGY ELFELEJTETT BUDAPESTI MŰKOVÁCS (125 éve született Lepter János)

A barokk-rokokó kovácsoltvas-művességének hanyatlásával a XIX. század első harmadára e művészeti ág szerte Európában — így hazánkban is elorvadt. A játékos vonalú rácsok helyét a klasszicizmusban egyenes pálcák vették át, olykor némi díszet is hordoztak, majd a romantika beköszöntével főleg a lépcsőrácsonál az öntöttvas egyeduralgoló lett. A művészi kovácsolást tehát az öntöttvas elemek szerelése váltotta fel, épületeinkről a kézműves díszlakatos szerkezetek teljesen kiszorultak, ezért a felnövekvő lakatosok azok készítését ezidőben hazánkban el sem sajátíthatták.

A XIX. század utolsó harmadának építészete a historizmus a korábbi stílusok formáit kölcsönözve díszítette épületeit, ezt a vasművesség is követte, és az öntöttvas ellenében a múlt század 70-es éveinek végére a kovácsoltvas nyert ismét polgárjogot.

Nyugaton ez előbb következett be, és noha a céhek eltörlésével a vándorút sem volt kötelező, a törekvő mesterlegények a szokásjog alapján továbbra is vándorútra keltek, külföldi mestereknél képezték tovább magukat és sajátították el a művészi kovácsolás nagy hagyományú gyakorlatát.

Az 1867-es kiegyezés, az Osztrák—Magyar

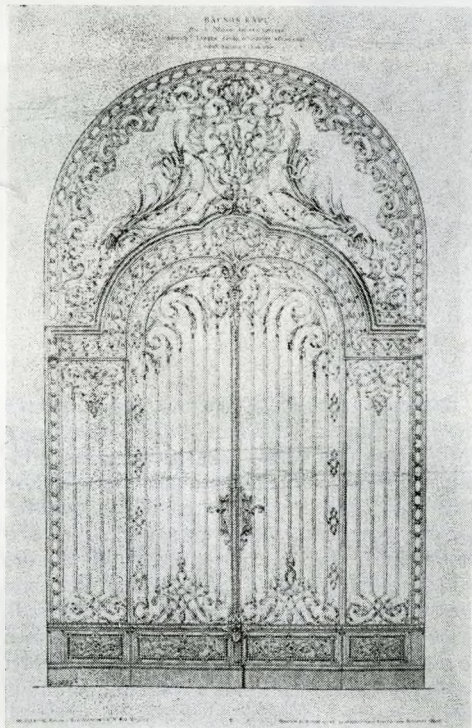
1. Károlyi Alajosné egykori palotája (Pollack M. tér) zenekari erkélyének rácsa

Monarchia megszületése — ugyan alapvető kérdéseket hagyott megoldatlanul, számos ellentmondást konzervált — Magyarország számára azonban biztosított egyfajta gazdasági fellendülést, kapitalizálódást. A kiegyezést követően a XIX. század utolsó harmadában és a századelőn vált Budapest világvárossá, a „palazzo” homlokzatú bérházak dí-

szes kovácsoltvas szerkezeteket kaptak, bő szerep jutott a díszlakatos-munkáknak és ezek készítéséhez a műlakatosokra volt szükség.

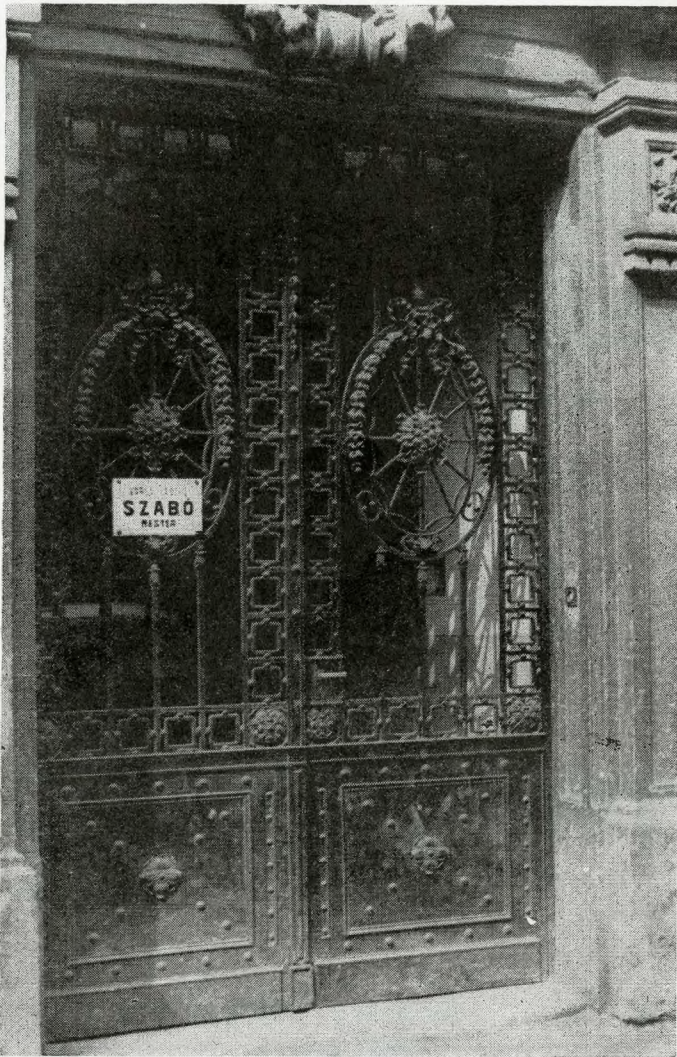
A magyar kovácsoltvas-művesség XIX. század végi fénykorában sok kítűnő műkovács működött, ezek nevei — Jungfer Gyulát kivéve — kikoptak az emlékezetből. Az élvonalbeli mesterek közé tartozott Lepter János

2. Müipari mintalap a Bp. V. Báthory u. 4—6. sz. ház vaskapujáról

3. Budapest V. Báthory u. 4. sz. ház kapujának részlete

is, és születésének ötnegyed-százados évfordulója ad alkalmat arra, hogy életútjával, munkásságával részletesen foglalkozzunk.

A mintegy évtizedre visszanyúló adatgyűjtéssel, kutatással, részpublikációkkal művészi kovácsművéségünk múltja tárul fel, egyre jobban kikerekedik a kép e sajátos iparművészeti águnk századfordulói színvonaláról, az akkor működött mesterekről, így Lepter Jánosról is, de pályájának méltatására ezideig még nem került sor, pedig életműve átíveli a XIX–XX. századi magyar vasművéség fénykorát.

Szepesstrázsán 1855. október 5-én született,¹ 13 éves korában, 1868-ban került Szepesszombatra Kuzsman János lakatosmesterhez. Három évi tanoncidő után szabadult fel, ezután még egy ideig tanítómesterénél dolgozott.² Később Eperjesen vállalt munkát és két esztendő után Pesten helyezkedett el Svadló Ferenc műhelyében. A XIX. század hetvenes éveiben Svadló üzeme a műkovácsolás egyik fontos műhelye volt — csak később tért át a gépi tömeggyártásra —, itt sajátította el Lepter a műkovácsolás technikai ismereteit, és innen ment Bécsbe további gyakorlatot szerezni.

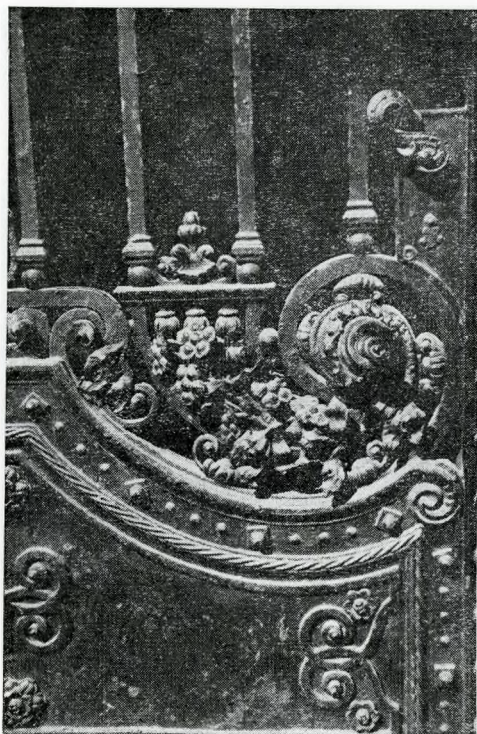

Néhány év után tért vissza Pestre, és művezetőként régi mesteréhez, Svadló Ferenchez szegődött. A bécsi stúdióval kész mesterré érett Leptert Svadló szívesen fogadta vissza, és a műlakatos munkák irányítását bízta rá.³

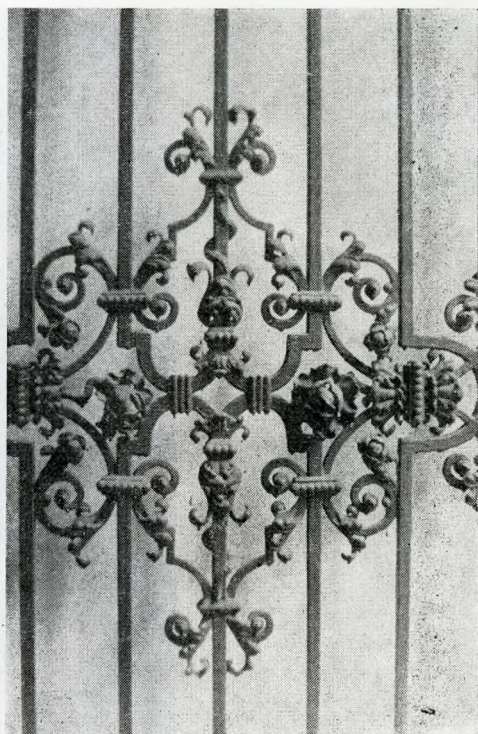
Harmincévesen, nagy szakmai tapasztalatok birtokában 1885-ben önállósította magát, és Budapesten a VII. Vörösmarty u. 14. sz. alatt nyitott műhelyt, ahol egy segéddel dolgozott.⁴ Bőven kapott megbízást, és műhelye rövidesen szűknek bizonyult. Segédeinek számát növelve az egykori Gyár utcában folytatta mesterségét.⁵ Vállalkozásai igen eredményesek lehettek, mert 1891-ben házat vásárolt⁶

(VIII. Szilágyi u. 3. sz.) itt rendezte be műhelyét, majd 1899-ben a VIII. Asztalos Sándor u. 16. sz. alatt épített üzemét⁷ már mintegy száz fős gyárrá fejlesztette, a századelőn pedig már csaknem a duplájára emelkedett alkalmazottainak száma.

Lepter János művészi színvonalú munkáinak sorát Műipari mintalapokon tették közzé. Jungfer Gyula, Árkay Sándor, Páder Nándor nyomdokain haladva nemcsak a kapuk, rácsok százai hordozzák kezének nyomát, de iparművészeti tárgyaival is sikert aratott. Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításainak állandó résztvevője

6. Az egykori Pajor szanatórium, ma Balassa kórház vaskapujának részlete

7. Budapest V. Szent István körút 7. sz. ház kovácsoltvas kapujának részlete

volt és az I. világháborúig a műkovácsolás jellemezte elsősorban üzemét, noha — feltételezhetően a nagyobb haszon reményében — redőnygyártással is foglalkozott, és olyan nagyobb megbízásokat is kapott, mint pl. a Gellért rakpart kovácsoltvas díszkerítése,⁸ a budapesti irgalmasrend bérházainak⁹ (Mártírok útja, Zsigmond utca, Török utca közt fekvő telkeken épült), vagy a sertésközvágóhíd lakatos és műlakatos munkái.¹⁰ Vagyona így tovább gyarapodott, és ezidőben vásárolta nagyméretű gödöllői nyaralóját.¹¹

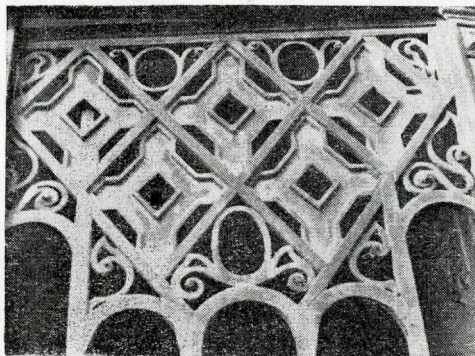
Szoros kapcsolatban lehetett Hüttl Dezsővel, mert több Hüttl tervezte épület, így a volt Pajor szanatórium, a gr. Semsey bérházak a Városmajor utcában, a Kálvin téri bérpalota, a Belgrád rakpart 26. sz. ház lakatos és műlakatos munkáit készítette.

Mint tekintélyes mester a közéletben is tevékenykedett. Az I. világháború előtt a Lakatosmesterek Szövetségének az elnöke,¹² a Deák téri evangélikus gyülekezet presbitere volt.¹³ 1896-ban az Ezredéves Kiállításon a Millenniumi nagy aranyérmert nyerte,¹⁴ 1899-ben az Országos Iparegyesület ipari je-

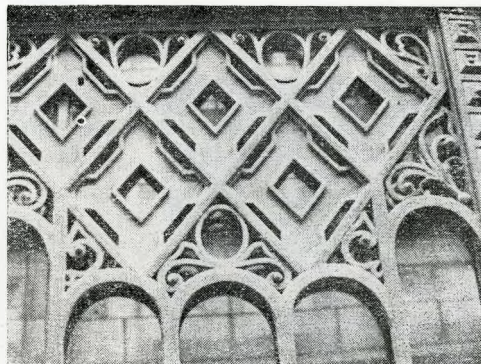
lességéért és versenyképességéért az egyesületi ezüst díszérmét ítélte neki,¹⁵ 1911-ben a vas- és fémipari kiállításon bemutatott tárgyaiért az Állami Kiállítási Aranyérmert kapta.¹⁶

A kapitalizmus korának rideg, könyörtelen törvénye: a gazdasági válság nemcsak megérintette mint sokakat, ő teljes vagyonát veszítette el 1933-ban,¹⁷ és halálát — bár idős volt, 80. évében járt — talán ez is siettette. Mint a lakatosipar egyik elismert kitűnősége 1934. október 18-án hunyt el.¹⁸

Munkásságát vizsgálva megállapítható hogy igényes egyedi és tömegmunkát egyaránt készített. Egy sor bérház lakatos és műlakatos munkája mellett nagy számban készítette a fővárosi iskolák lényegében igénytelen kovácsoltvas lépcsőrácsait, így a Batthyány utcai,¹⁹ a Kórház utcai,²⁰ a Sziget utcai,²¹ a Práter utcai,²² a Maglódi úti²³ stb. iskolák lakatosmunkái fűződnek nevéhez. A tömeggyártás alkalmazottainak foglalkoztatásához, megtartásához elengedhetetlen volt, ezért nyilván üzemi előregyártással készültek ezek a termékek. Köztük számos fantázia nélküli egyszerű munka is akad.

8. Budapest I. Hattyú u. 16. sz. ház vaskapujának mértani idomokkal díszített részlete

9. Budapest XI. Budafoki út 16–18. sz. ház mértani idomokkal díszített részlete

A nagy tapasztalatú és gyakorlatú mesternek azonban igen színvonalas munkái is fennmaradtak, amelyek bizonyítják, hogy értette és tudta mindazokat a törvényszerűségeket és szabályokat, ismerte azokat a technikai és mesterségbeli fogásokat, amelyek a célszerűséget, a használhatóságot és az esztétikát egyesítik. Vele született ízléskultúrája saját tervezésű alkotásainál mérhető le elsősorban. Sok munkájánál a tervező építész elképzelését kellett megvalósítania, de a részletek formálása, az elemek egymáshoz kapcsolása, a kivitelezés műves gondossága ezeknél is Lepter érdeme még akkor is, ha azt nem saját maga kovácsolta, hiszen észrevételeivel, kifogásaival csak neki megfelelő munka készülhetett, és így azok formálásában alkotóan vett részt. Miként e korszak többi jeles mestere, ő is híven őrizte és követte a régi stílusok tradícióit, ez a formai konzervativizmus azonban nem jelentette a régi formák iskolás másolását.

Lepter János kiemelkedő munkái közül özv. gr. Károlyi Alajosné budapesti palotájának (VIII. Pollack M. tér) báltermébe, a zenekar erkélyére az 1890-es években készített neorokokó vasrácsa²⁴ bizonyítja nagy jártasságát a műkovácsolásban. A rács mint sok szálból szőtt színes szőnyeg elkápráztatja a tekintetet, s a gazdag aranyozás még élénkebbé teszi a rács mozgalmasságát.

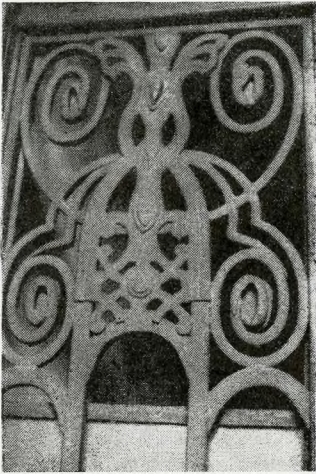
A Báthory utca 4–6. sz. alatti egykori Werkner ház két kapuját Meinig Arthur tervei szerint Lepter János készítette 1896-ban.²⁵ Ornamentikájában a barokk szimmetria dominál, a lunetta keretezésében látszólag rend uralkodik, a közepén elhelyezett W-betű barokk vonalvezetésű motívummal közrefogott, de annak két oldalát ölelő kötegelt növényi ornamentikában a szecesszió kusza-

sága már fellelhető. A kaput alul levelekkel sűrűn szegélyezett vitézkötésre emlékeztető motívummal díszített vaslemez zárja.

A műves megmunkálás, a bravúrosan kovácsolt ornamentika Lepter mesterségbeli kvalitását bizonyítja. (Milyen kár, hogy a tűzikovácsolással készült pompás kapu pusztulóban van, és karbantartás hiányában előbb-utóbb szemünk előtt megy veszendőbe.)

A Vas utcai volt Pajor szanatórium, ma Balassa kórház vaskapujának²⁶ rusztikussága, különösen a vasak vastagsága tűnik elsősorban szembe. A tűzikovácsolással hajlítottformált vasak *anyagukban* — dimenziójukat, és nem megmunkálási módjukat tekintve — a barokk műkovács alkotásokra emlékeztetnek. Az eklektikában gyakran finoman hengerelt vékony, olykor pálcikának tűnő vasárukat használtak, Lepternek ez a kapuja azonban asztagnyi testes vasakból tűzben kovácsolt igazi mestermunka, s rajta az új stílus, a szecesszió formái is feltűnnek. A kapu egyes díszjeinek aranyozása fokozta a mozgalmas vonalvezetést, és a műves mesterség jegyei még inkább szembetűnővé váltak. (Ma már az aranyozás nem látható.)

Lepternek több egyforma szecessziós kapuja díszíti a fővárost, feltehetően ezeknek tervei is az ő nevéhez fűződnek, hiszen az épületeket nem egy személy tervezte. A kapuk nem jellegzetes műkovács munkák. Igen vastag lemezből készültek, közös jellemzőjük: kétoldalt és a lunettában szecessziós jegyeket hordozó csigákban végződő, közepén — a nyíló szárnyon — pedig mértani idomokból szerkesztett ornamentika. A kapu alsó részét domborított szecessziós motívummal díszített vaslemez zárja. Lepter is átvette a szecesszióban kedvelté vált domborított kapuk divatját, és a

10. Budapest V. Belgrád rakpart 26. sz. ház szecessziós csigavégződéssel díszített részlete

rusztikus formálás helyett a lemezdomborítást alkalmazta, miként az nagyon sok, főleg vörösrézlemezrel burkolt fakapun látható szerte Budapesten. Ilyeneket eddig azonosított munkái között tőle nem láttunk. Az előbbieken tárgyalt sajátos formálását szecessziós kapuja még ma is megtalálható az I. Hattyú u. 16., V. Belgrád rakpart 26., XI. Budafoki út 16. sz. házakon. (A feltűnő azonosságot, illetve hasonlóságot a 8–11. sz. képek egyértelműen bizonyítják.)

Műkovács alkotásai között több szecesszióba oltott neocopf formálását is találunk, amelyek figyelemre és védelemre művességükkel tarthatnak elsősorban számot. Budapesten a Duna u. 1. sz. ház 1900 körül készült, kapuja²⁷ és rácsai e munkáinak csoportjába tartozik. A reszelővel simított vasak a francia vasművesektől elesett technikáról árulkodnak. A Városmajor u. 28. sz. gr. Semsey-féle bérházak²⁸ lakatos és díszkovács munkái is hasonló művességről tanúskodnak.

A kőbányai Szent Iászló rk. plébániatemplom műlakatos munkáit ugyan Jungfer Gyula készítette, a századfordulóra azonban az időjárás igen megviselte a kapukat,²⁹ és Lepter Jánost bízta meg az ajtók díszítményeinek elkészítésével.³⁰ Az apró mintákkal díszített sárgarézlemez domborítás már túlnő egy átlagos műlakatostól elvárható munkán — az ötvösség körébe sorolható. A műves kivitelezés bizonyíték Lepter e sajátos területen is megmutakozó gyakorlatára.

A Mátyás templom műlakatos munkáinak is ő volt a mestere, így III. Béla és felesége,

11. Budapest I. Hattyú u. 16. sz. ház szecessziós csigavégződéssel díszített részlete

Antiochiai Anna síremlékrácsa és a templomban levő más díszkovácsolású szerkezetek az ő nevéhez fűződnek.

Még budapesti munkáinak felsorolása sem lehetséges itt, pedig ezek munkásságának csak egy részét tették ki, mert több kontinens számos országába szállított. Ezek pusztá említésére sem jut hely, de ennek az emlékező cikknek keretén belül nem is fontos.

Lepter János e korszak nagy műkovács egyénisége. Nem akarjuk őt Jungfer Gyula fölébe helyezni, hiszen tehetségben, sokoldalúságban nem is éri el nagy kortársát. Jungfer Gyula egyedülálló mestere-művésze a XIX. század utolsó harmadának, de mesterségbeli tudásban és művészi invencióban utána következő pesti mesterek — Alpár Ede, Árkay Sándor, Páder Nándor — között neki is ott a helye, és nagyszámú, gazdag változatú alkotásaival Budapest városképének ő is formálója lett, ő is azok közül való, akik maradandót alkottak az iparművészet e sajátos ágában.

Műkovács pályája a XIX. század utolsó másfél évtizedétől lényegében az I. világháború befejezéséig tartott, az eklektikától a szecesszió végnapjaiig. Utána már —

miután a művészi kovácsolás a két világháború között háttérbe szorult — főleg vasipari vállalkozás körébe tartozó munkákat végzett. A több mint három évtizedes műlakatos tevékenysége azonban kovácsművésztünknek fontos és számottevő fejezetét jelenti.

Lepter János emberi magatartását tüzetesen nem ismerjük, tudjuk azonban azt, hogy önállóságának 25 éves évfordulóján 1910 októberében alapítványt tett 50 000,— korona

összegben,³¹ a munkaképtelen vagy egyébként segítségre szoruló munkásai és alkalmazottjai javára.

E méltatlanul elfelejtett kitűnő mesterünkre — akinek alkotásai még ma is díszítik utcáinkat-tereinket — e rövid írással kívánjuk a figyelmet felhívni, amely egyben a magyar műkovácsolás történetét is további adatokkal bővíti.

Pereházy Károly

JEGYZETEK

1. Lepter János menyé, özv. Lepter Jánosné közlése.
2. Magyar Lakatosmesterek Lapja, 1910. okt. 2. V. évf. 38. sz. p. 1—2.
3. Ua.
4. Budapesti Cím- és Lakjegyzék, 1888.
5. Magyar Lakatosmesterek Lapja, 1910. okt. 2. V. évf. 38. sz. p. 1—2.
6. Budapesti Cím- és Lakjegyzék, 1891. p. 379.
7. Vállalkozók Lapja, 1899. aug. 16. p. 20. Előbb X. Teme-tő-dűlő 7286. hrsz., majd Asztalos Sándor u. 8., ma 16. sz.
8. Vállalkozók Lapja, 1906. jún. 20 p. 6.
9. Építő Ipar, 1908. dec. 10.
10. Vállalkozók Lapja, 1899. ápr. 16.
11. Menyének, özv. Lepter Jánosnének szóbeli közlése.
12. Az I. világháború előtti Budapesti Cím- és Lakjegyzé-kekben mintegy évtizeden át.
13. Menyének, özv. Lepter Jánosnének közlése.
14. Az 1896-i Ezredéves Országos Kiállítás Közleményei 32. sz. p. 1356
15. Lakatosok Lapja, 1899. ápr. 15. III. évf. 7. sz. p. 61
16. Magyar Lakatosmesterek Lapja, 1911. júl. 16
17. Az Ipari Jelzálogbank elárverezette vagyonát és felszá- mollták a céget
18. Lakatosmesterek Lapja, 1934. okt. 30
19. Vállalkozók Lapja, 1898
20. Ua. 1891. szept. 17
21. Ua. 1900. szept. 12
22. Ua. 1892. máj. 14
23. Ua. 1902. márc. 19
24. Fényképe Műipari Mintalapon Lepter munkájaként fel- tüntetve. Terv: Bohr Lajos
25. Felmérése Műipari Mintalapon, Lepter munkájaként jelölve
26. Magyar Építőművészet, 1908. 11. sz. p. 11
27. Jelzés a kapun
28. Építő Ipar-Építőművészet, 1916. okt. 1. 40. sz. p. 237
29. Bp. Föv. Lt. IV 1407/b Tanácsi iratok I. 5140/1884 1901. márc. 14-én a kőbányai templom építésére alakult bizottmány ülésén elhangzott, hogy a kereszthajó és sek- restye kapuit megviselte az időjárás.
30. Bp. Föv. Lt. IV 1407/b Tanácsi iratok I 5140/1884 1902. márc. 18-án a kapuk kijavítására Lepter János ajánlatát fogadják el (X. Asztalos Sándor út). A kereszt- hajó 2 db kétszárnyú ajtajáról el kell távolítania a Jung- fer által készített díszterméket, és az egész ajtót sárga- réz-lemez domborítással kell borítania. A 2 db egyszár- nyú sekrestye és kistorony feljárati ajtót ugyanígy kell elkészítenie.
31. Magyar Ipar, 1910 okt. 9 p. 987